

Buda Ferenc

Rendkeresés

„Ki sokat élt, ne kérdezd,
ki sokat járt, azt kérdezd.”
(Kirgiz közmondás)

Térképeket: Magyarország, Európa s a többi világrész térképeit nézegetem. Kisgyerekkorom óta kedvenc időtöltésem az utazásnak e kevésbé költséges fajtája. (Igaz: manapság egy valóban jó térkép, kiváltképp egy atlasz árából nemcsak képzeletben utazhatnám keresztül-kasul az országot.) Eltűnődtem rajta, milyenek lehetnek azok zöld, sárga s barna foltokkal, kéken kacskaringózó vonalakkal ábrázolt, távoli s még távolabbi tájak, titokban reménykedvén, hogy egyszer talán magam is eljutok hegyeken, határokon, tengereken túlra. Egyszer. Talán.

Hetven felé közeledve bizony nem sok kérkedni valóm akad.

Harminckét éves koromban jártam először külföldön. (Hogy addig miért nem? Tanulóéveim alatt pénzem nem volt rá, huszonévesen jó ideig útlevelet sem kaphattam, később pedig elsősorban a család megélhetésére kellett gondolnom.) Szinte behozhatatlan előny, ha valaki fiatalon világot láthat. Én máig érzem ennek hiányát.

Vizonylag rendszeres – 2–3 évenkénti – külföldi utazásaimra 1976 és 1989 között kerülhetett sor, mégpedig államilag támogatott tanulmányút formájában, s egytől-egyig a „baráti” Kelet felé. Nyugaton (=tőlünk nyugatra) 1990-ig nem jártam. Nyugat-Európában – Svájc, Németország az én ősi felfogásom szerint földrajzilag is még Közép-Európa –, a Földközi-tengermellék országaiban, valamint Eurázián kívül más kontinensen nem jártam. Ha gondosan összeszámlálom, épp 17 ország területén fordultam meg eddig. Négy ezek közül a történelmi Magyarország határain belül található – legalábbis az a részük, ahová én ellátogattam: a Felvidék, Kárpátalja, Erdély s a Vajdaság. Másik négy az egykori Szovjetunió tagköztársasága volt: Oroszország, Kazakisztán, Kirgizisztán és Azerbajdzsán. (Idesorolhatnám Baskírföldet: a hajdani Magna Hungariát is, ha nem tartozna még mindig Oroszországhoz.) Ausztrián, Lichtensteinen, Csehországon és Németországon épp hogy csak átutaztam. A kazakok, kirgizek hazájában viszont több alkalommal is heteket időzhettem. Több hét jutott számomra Bulgáriából, Mongóliából, Dániából, s néhány nap Svájcból és Finnországból.

Hát ennyi.

Nézegetem a térképeket: Magyarországot, Európát s a többi földrészt. Számolgom a kilométereket, különböző nyelvű szótárimba is bele-belelapozgatok. S közben tűnődve elképzelem, milyenek lehetnek azok a távoli s még távolabbi tájak, ahová nem fogok eljutni már soha.

*

Anyám látását hályog homályosítja. Nem képletes: valódi szürkehályog. Egyszerű műtét révén megszabadulhatna tőle, ám ő tart az operációtól s a néhány napos kórházi bentlakástól is idegenkedik.

Szemvizsgálat céljából mindenesetre bevisszük Kecskemétre: döntsön a doktor. A város méltán nagy hírű szemésze, T. főorvos úr alapos vizsgálat után úgy vélekedik, hogy valóban nem feltétlenül szükséges a műtét – egyelőre. Szemcseppeket ad s felír két szemüveget: egyet olvasásra, a másikat tévészéshez.

Megyek a szaküzletbe megrendelni, majd kiváltani. A két szemüveg együttes ára a tb-támogatás levonása után tízezer forint. Ebből kicsi híján 6000 a két – legolcsóbbik! – keret.

S akinek nincs ennyi pénze a szemévilága oltalmára s kiegészítésére? Az vakláljon, míg csak föl nem bukik?

*

Anyám egyébként igen élvezte, hogy végre egy kicsit – bármi célból is – kimoccanhatott hazulról. Tetszettek neki a fákkal – főként gyümölcsfákkal – végigültetett kécskei, szentkirályi utcák, gyönyörködve dicsérgette a zölden viruló tájat.

Mennyit derítene s hosszabbítana sok bajjal-gonddal teli élete utóján, ha gyakrabban elvihetnének erre-arra!

*

Nemrég volt május 9: a Béke Első Napja.

Koszovó, továbbá Közél- és Közép-Kelet fényében-árnyában: van-e Béke? Hol a Béke?

*

Talán itt: századvégi születésű két unokánkat visszük kerékpáron a század elején született dédszüleikhez. Ádám mögöttem ül a csomagtartón, Ábel pedig Csaba vejem hátán, egy hátizsákban kuporog. (A két kislány Júlia lányom gyermeke, Csaba viszont Eszter lányom férje; azonban most ne bonyolódjunk bele népes családuknak rokoni kapcsolataiba.) Kerékpáros kötelékünk kissé hevenyészett képet mutat, ám mégis: mi nem menekülünk senki és semmi elől, haladunk csak csendben karikázva Ókékcskéről Újkécske felé, talán a leghosszabb utcán, amit valaha költőről e hazában elneveztek. (Ha a magyar Parnasszuson oly parányi hely jutott neki, legalább egy hosszú utcája legyen...) Látogatóba megyünk az öregeinkhez: hadd örvendjenek a kicsinyeknek.

*

Unokáink távozta után szedegetem hadműveleteik s egyéb – jobbára békés – tevékenységük szertehagyott tanújeleit. Többek közt azt a jónéhány tucatnyi színes filctollat s ceruzát is, ami az utazás előtti sietség közepette a kinti asztalon s környékén maradt.

Ismét – mint már annyiszor – eszembe jut, mennyire sóvárogtam gyerekkoromban a jóféle színes ceruzák, s még inkább az igazi festő- és rajzszerzőanyagok után! Egyik korai, csúfos megszágyenülésem tárgya s néma tanúja is idesorolható: egy szép, színes pasztelkészlet a Szent Anna – később: Béke, ma ismét Szent Anna utcai írószertbolt kirakatában. Hetekig eljártam oda 12

évesen, csak hogy szemügyre vehessem: megvan-e még? Látogatásom természetesen gyalogszerrel történt. Ez nem volt valami röpké futamatnyi út: jó két kilométernyire laktunk onnét. Nagy sóvárgásomban bizonyára elnézhettem a pompázatos pasztelkrétákkal teli nyitott dobozra tűzött árcédulán a számjegyek helyi értékét. Ott ugyanis az állt: 60. – Ezt én egy darab áráként hatvan fillérnek értelmezve abban a hitben s reményben gyűjtögettem-kuporgattam fillérjeimet, hogy szálanként valamennyit majd idővel megvásárolhatok belőlük. Amidőn aztán a pénzem nagy nehezen kiegészült egynolcvanra (egyelőre a három alapszínnel szándékoztam megalapozni művészeti arzenálomat), a vágyam remélt teljesülése előtti hallatlan izgalomtól fulladozva, halk léptekkel s hangosan verő szívvel benyitottam az üzletbe s előadtam óhajomat.

A boltos néni türelmetlenséggel a hangjában kioktatott: mindenféle készlet, így ez is, csak egészében eladó, az ára pedig hatvan forint, se több, se kevesebb.

Nagy, igen nagy pénz volt ez akkoriban, mai pénzben számítva bízást megszorozhatnánk vagy százszal. A korabeli jövedelmekhez képest pedig akár többel is.

– Dehát – makacsodtam – a kirakatban az van kiírva, hogy darabja hatvan fillér!

– Na gyere, nézd meg jobban! – szólított fel a boltos, azzal kivezetett az utcára, a kirakat elé. – Magad is láthatod: hatvan forint.

– Azt látom, hogy hatvan, csak hogy a forint nincs odaírva! – próbáltam kétségbeesetten szembeszegülni a sivár valósággal.

– Hát nem látod, hol a tizedespont? – vágott közbe ingerülten az idős férfi. – Te még nem tanultál a tizedes törtekről?

Elakadt a szavam. Úgy éreztem, állott mosogatólével lötytyintenek nyakom, s a szutykos folyadék végigcsurog rajtam s tócsába gyűlik alattam. Fülig vörösödve fordultam meg, azt sem tudom, köszöntem-e búcsúzóul vagy sem, s lehorgaszott fejjel, magamból meg a világból egyaránt kiábrándultan kullogtam hazáig.

Az a 60,- forint számomra akkor elérhetetlen volt. Sokáig az is maradt. Sokkalta jobban gyötört azonban annak a tudata, hogy figyelmetlenségem, felületességem ily csúfosan lelepleződött.

Keserves volt a lecke, de azt hiszem: hasznomra vált.

*

Egy gólyát figyelek az ablakon át: egyetlen szárnycsapás nélkül mind följebb és följebb emelkedve kering a kék magasban.

Most megjelenik a párja is, kettesben róják útjukat tovább egy láthatatlan, óriási kórhinta elképzelt peremén.

Gyönyörködve s egyben sóváran nézem őket: határtalan szabadságérzettel járhat a háromdimenziós mozgás ekkora lehetősége.

Sajnos, csakhamar mindketten eltűnnek ablakom szűköcske látóteréből.

Arra gondolok: vajon mit láthatnak onnét a magasból?

Meg arra: nekünk sem ártana olykor némi emelkedettség.

*

Tevékenység és szemlélődés lehető egyensúlya. Vajon érdemes-e, jóra vezet-e bármelyik is a kellő mértéken túl?

Ehhez egyfelől:

„Aki folyton siet, elhagyja a lelkét.” (Kínai közmondás)

Másfelől:

„Bemártja a rest az ő kezét a tálba, de már a szájához nem veszi” (Példabeszédek 19:24)

Valamint:

„A hideg miatt nem szánt a rest, aratni akar majd, de nincs mit” (Példabeszédek 20:4.)

Tudtak – s tudnak – valamit ezek a kínaiak. (Meg is van a láttatja.)

De azért a Szentírás sem elvetendő.

*

Sétálgatok a kecskeméti Szentháromság temetőben. Nyáridő, verőfényes, meleg kora délután. Jólesik a nagyra nőtt, kilombosodott akácok, hársfák árnyéka alatt egy negyedórácskát elidőzni, a közeli forgalmas utak lármája itt már morajjá szelidül.

Harminc s egynehány esztendeje évekig laktunk a szomszédságában ennek a temetőnek. Azóta sem igen jártam benne. Legföljebb errefelé.

Ide már régóta nem temetkeznek, a sírokat csak nagy ritkán látogatja – ha látogatja – valaki. Mint például én most.

Nem messzire a kaputól egy sírkő feliratán akad meg a tekintetem:

ID. BUDA ISTVÁN

1862-1926

Családnevem nem túlságosan gyakori lévén, föl-fölkapom a fejem a Buda-nevezetűek láttán-hallatán. Az itt nyugvó idősb Buda István – aki a holtakor annyiforma idős volt, mint én most: még élve – a temetőhely s a sírköbe rótt kereszt tanúsága szerint római katolikus familia szülőtte-halottaként tért meg pihenni a kecskeméti homokba.

Az én őseim amott a keleti végeken protestáns hitet vallottak, ha jól tudom: valamennyien.

Magam is protestáló fajta maradtam. Szólva is, hallgatagon is. Mindazáltal némán fejet hajtok ismeretlen honfitársam és névrokonom sírja előtt.

*

A protestálás tárgyköréhez:

„Mivel itt minden tiltakozik...” (Nagy László: *A város címere* – kérem az Olvasót e vers elolvasására.)

*

A házi veréb (*Passer Domesticus*) a legjobb szándékkal sem minősíthető a *mennyei repesők* (idézve: a Müncheni Kódex evangélium-fordításából) legkiválóbbikának. Surroga-burroga, neki-nekirugaszkodva gyűr maga mögé alig egy jó iramodásnyi távot, dallamos ének vagy lágy csivitelés helyett fűszaggató csiripolással tudatja hivatlan jelenlétét, tisztességes fészket rakni pedig egyszerűen képtelen. (Viszont – ó, micsoda emberi vonás! – mohó szenvedéllyel törekszik elfoglalni a fecskék mesterei módon s

fáradtságos türelemmel megalkotott hajlékait, irgalom nélkül elűzven jogos tulajdonukból a nála minden tekintetben szárnyalóbb tehetségű madárkákat.) Egyszóval: a repülésben ügyefogyott, fészekrakásban kontár, az énekhez pedig botfűlű. Egyedül talán csak a páros lábon való ugránczolásban mutat átlagon felüli rátermettséget.

Miért kedvelem őket annyira mégis? Lehet, hogy épp azért, mivel a jellegzetes madár-talentedumokból oly kevés jutott nekik? Hisz a tehetségtelenekeket (bűnösöket, gyarlókat stb.) is lehet szeretni, mégpedig mindenféle magyarázat-kötelezettség nélkül. Nem a tehetségtelenséget (bűnt, gyarlóságot stb.): az általa sújtottakat.

Lám: az az ácsmunkában s emberhalászatban egyiként jártas Joshua nevű tanító – aki önmagát szerény méltósággal csak az Ember Fiának nevezte – a gondviselésről szólván úgyszintén a verebeket hozta elő hasonlat s példa gyanánt: „Ti drágábbak vagytok sok verebecskénél.” (Ámbár igaz: nem az ügyetlenségükre, inkább jelentéktelen voltunkra utalt.)

Mélyen megértem hát T. D. verebek iránti olthatatlan vonzalmát. Bizonyára magam is tartottam volna sérült, hajléktalan, számkivetett – esetleg priuszos – verebeket s egyebeket, ha hosszú (ámbar így visszatekintve nagyon is röpké) évtizedekig nem éppen gyerekek tartásával lettem volna elfoglalva. (Igaz: e fiak s leányok némelyike tartott aztán időközben mindenféle kisebb-nagyobb lényt, olykor tuatszámra – helyettem is.)

*

(De hogy az állattartók jeles táborából ki ne maradjak: magam egyszer néhány napig egy jókora keresztespók gazdája voltam.

Talán tíz éve, hogy egy szép reggelen rátaláltam, nyomban ébredés után. Ott tanyázott békés nyugalommal a párnámon, egy-két ujjnyira az arcomtól. Mi vonzotta épp oda? Máig sem tudtam teljes bizonyossággal megfejtetni. Talán megérezhette, hogy én sem irtózom tőle.

Engedve a hirtelen támadt birtoklás-vágynak, egy félig kihúzott gyufásdoboz igénybevitelével foglyul ejtettem, majd betelepítettem egy kiürült befőttes üvegbe. Hogy újdonsült barátom kerekét ne oldhasson, az üveg száját lefödtem egy méretre szabott kartonlappal. Még valami nehezéket is raktam rá: a biztonság végett. S hogy teljes legyen a komfortérzése, időnként legyeket fogdostam s beadogattam neki.

Ám az én pókomnak nemigen esett ínyére a fogság, még az ingyen kapott zsákmány ellenére sem: harmadnap titkon félretolta tömlőce fedelét s ismeretlen helyre távozott.

Többé nem jött vissza a párnámra pihenni.

Ismét meg kellett bizonyosodnom föléle, hogy a rabság senkinek sem való. Se póknak, se békának, se madárnak. Még egy sután rebbenő verébnek sem.

Az ember időnként elviseli.)

*

A tehetség (avagy: a tehetségtelenség – mindegy) viszonylagos voltáról:

Ó, bárcsak tudnánk annyira repülni, mint egy veréb!

*

Nagyon is sűrű sorban, egymás után távoznak a barátok, pályatársak, kedves ismerősök. Rövid idő leforgása alatt legutóbb négyen: Parancs János, Kiss Ferenc, Kálmán Lajos, Hideg Antal.

Hideg Anti halálhíre kiváltképp lesújtott. A szoba küszöbére rogyva percekig rázott a zokogás.

Keresném a méltó szavakat, de – akár a malom zakatolása – csak ennyi ismétlődik az agyamban: még ötven évet sem élhetett.

Hűséges, becsületes arca, tiszta tekintete hiányozni fog nagyon.

*

A történelem nem mutat lineáris fejlődést – olvasom Komoróczy Géza gondolatait egy vele készült interjúban. – Időről-időre változó feladatokat old meg, s e feladatok megoldása újabb és újabb, megoldásra váró feladatokat szül.

Komoly fenntartásaim vannak a történelmi evolúciót illetően, így erős a fogadókészség bennem e gondolatokra. Amennyiben egy magamfajta avatatlantól nem hangzanék nagyképpen, akként is mondhatnám: a számból vette ki a szót.

Ám fűzzük tovább a gondolatot:

Ha megoldásaink nyomán egyre újabb és újabb feladatok születnek, vajon jól oldottuk-e meg a feladatainkat? Megoldási rendszerünk nem tartalmaz-e valami eleve betáplálódott, avagy később keletkezett, tán beszüremkedett hibát? Mutációt? Vírust?

Épp a jelenleg élő nemzedékek életében érkezett el a történelem abba az időszakba, amikor a megoldásra váró, a megoldást sürgető problémák súlya és sokasága korábban soha nem tapasztalt méreteket öltött. Bolygónk bioszférájának egészét fenyegetik ember-okozta veszélyek, miközben az elképesztően fejlett technikai eszközök, módszerek és rendszerek jelentős része (zöme?...) éppenséggel nem e veszélyek elhárítására, a kiváltó okok megszüntetésére, hanem a még meglévő erő- és nyersanyagforrások megdöntésére fordítatik. Mindehhez járul – számtalan egyéb közt – az élet fenntartásához szükséges, mindenkit egyaránt megillető javak égbekiáltóan egyenlőtlen elosztása, a különböző kultúrák közötti – szándékosan is szított – vak és süket értetlenség, és így tovább. És így tovább. Nem folytatom. Nem részletezem.

Vajon nem kellene-e az előttünk összetorlódtott feladatok megoldása során a legégetőbben szükséges változtatásokat mindeneke előtt önmagukon kezdeni?

*

Kérdések, címszavak, gondolattörödékek az előző bekezdések kapcsán:

Mértékvesztés: a veszélyforrások egyik legfőbbike.

Az ökológiai szemlélet és a szeretet összefüggései.

Lehetséges-e törvényekkel, törvényszabta büntetésekkel megregulálni a Rend megrontóit?

Lehetséges-e ezek híján?

Megváltoztatható-e az emberi természet?

Olykor szinte észrevétlenül, máskor nagyon is nyilvánvaló módon tévedünk – zsákutcából zsákutkába.

*

(Komoróczy Gézával egyébként kevés híján fél évszázada egy tanév időtartamáig osztálytársak voltunk Debrecenben, a Fazekas Mihály Gimnázium I.h. – azaz: humán – osztályában. Igen különös, rendkívül okos fiú volt. Akkoriban épp a regényét írta, többnyire a számára unalmasnak tetsző órák alatt is. Tanulmányaiiban ez a tevékenység nem hátráltatta. Olyannyira nem, hogy végül is az íráság helyett a tudományt választotta hivatásul. Manapság az ókori Mezopotámia civilizációinak és nyelveinek talán legjelesebb hazai tudósát tisztelhetjük személyében. /A sumer-magyar vallás hívei nem nagyon rajonganak érte.../

Az elmúlt évtizedek alatt a véletlen jóvoltából kétszer-háromszor ha összefutottunk. Szívesen elbeszélgetnék vele ma is – hátha okosodnám egy kicsikét.)

*

Fájdogál a fejem. A derekam. Sajog a vállam.

Jobb híján arra gondolok: kell némi fájdalom olykor a testbe – persze, lehetőleg elviselhető – afféle szelíden szigorú figyelmeztetésül: *el ne bízd magad.*

*

45 éves érettségi találkozó Debrecenben. Összejöttünk huszonegyen. Egykori tanáraink: négyen. A többiek nagyrészt már *odaát*. Néhányan a fiúk közül is követték már őket.

Mi: megmaradtak vidáman töltöttük a napot, az estét, mértéktartó poharazgatás, jókedvű beszélgetés közepette. Örvendtünk egymásnak.

Örvendtünk, hogy még élünk.

*

Elkészült s kijött a nyomdából a kötetem, az *Árvaföld*. Néhány bosszantó sajtóhiba, sajnos, bennmaradt.

Egészében azonban takaros.

Talán nem kell szégyenkezniem miatta.

*

Szellemi életünk kókadt, émelyítően másnapos állapota:

KORHELYZET

S ami részben ebből ered:

FOGALOMKORLÁTOZÁS

*

(Már megint: madarak.)

Ma délután kinn az udvaron különös, krúgató hangok ütik meg a fületem. Ahogy föltekintek az égre, vagy 160–180 daru száll a magasban. Öt nagyobb s egy kisebb ékalakú csapatba rendeződve-szakadozva szorgos igyekezettel húztak a Tisza – pontosabban: a Tiszántúl – felől déli irányba. Néztem, csak néztem utánuk, amíg el nem tűntek a szemem elől.

Darvakat korábban én soha nem láttam. Legfőljebb állatkerben. Szabadon soha. A Hortobágyon s környékén tanyázó-legelésző népes daruseregnek égi útja nem az én szülővárosom fölé s a túlán kezdődő homokbuckák meg az erdőspuszták tájára vezetett. Inkább a Szoboszló, Kaba, Ladány környéki vetésre járogattak, ha járogattak.

Vadlibák minden őszelel megjelentek a város légtérében, főleg alkonyattájt meg a kora esti órákban. Szárnyuk suhogására, egymásnak vígan felelgető, harsány, nyers szavukra akkor is fölfigyeltem, ha sötét alakjuk már beleveszett a kék homályba vagy a szürkellő ködbe. Nem tudom mi okból, de örültem nekik.

Itt, Kécskén végre darvakkal is találkozhattam.

*

Hajdanán, fiatalkoromban s főleg gyermekként eszembe-eszembe jutott: 2000-ben – ha megérem – épp 64 esztendőse leszek. Mindannyiszor szokatlanul furcsa volt magamat öregembernek elképzelnem.

Nos, ma már nem kell képzelődnöm.

Hát megértem ezt a napot is.

Semmi különös.

Előlről azért nem szívesen kezdeném újra.

(1999 nyara – 2000 ősze)